

Aila Puustinen-Korhonen

Sukulais- ja läheisverkostosijoitukset lastensuojelussa ja lapsen huolenpidon järjestäminen huoltajuusjärjestelyin kodin ulkopuolisen sijoituksen sijasta

© Suomen Kuntaliitto ry
Helsinki 2021

Kuntaliitto
Toinen linja 14
PL 200, 00101 Helsinki
Puhelin 09 7711
www.kuntaliitto.fi

Sisältö

1	Johdannoksi.....	5
2	Uudistettu lapsenhuoltolaki vahvistaa lapsen asemaa huolto- ja tapaamisasioiden järjestämisessä.....	8
2.1	Oikeudenkäyntimenettely joutuisammaksi ja selvitysmenettely lyhyemmäksi.....	9
2.2	Lapsen etu edellä kaikkiin ratkaisuihin.....	9
2.3	Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevien sopimusten valikoimaa on laajennettu.....	10
3	Läheisverkoston kartoittaminen ja siihen liittyvä selvittäminen	12
3.1	Lapsen kotikunta voi muuttua oheishuoltajuusratkaisun myötä.....	15
3.2	Asumisen järjestäminen huoltajuusjärjestelyin	16
3.3	Läheisverkostoon sijoittaminen lastensuojelupäätöksellä	16
4	Yksityinen sijoitus	19
5	Huoltajuusasian järjestäminen	23
6	Huoltajuusasian ratkaiseminen huostassapidon aikana	26
6.1	Tuomioistuimen antama väliaikainen määräys	28
6.2	Yksityiseen sijoitukseen liittyviä näkökohtia.....	28
7	Lapsen sijaishuoltajan/oheishuoltajan taloudellinen tukeminen	29
7.1	Huomioitavaa hoitopalkkioissa ja kulukorvauksissa	30
7.2	Kustannusvastuut kotikunnan muuttuessa huoltajuusjärjestelyn myötä.....	31
8	Taloudellinen tukeminen ja palvelujen järjestäminen yksityisissä sijoituksissa .	33

1 Johdannoksi

Vuoden 2008 alusta voimaan tulleen lastensuojelulain myötä lapsen sukulaisten ja muiden läheisten rooli lapsen tukemisessa vahvistui erityisesti niissä tilanteissa, joissa lapsen kohdalla harkitaan kodin ulkopuolista sijoitusta. Läheisverkoston huomioimiseen ja kartoittamiseen liittyvät menettelyt ja prosessit ovat kehittyneet vuosien saatossa kuntien sosiaalityössä.

Vuoden 2012 alusta perhehoidosta tuli laitoshoitona nähdyn ensisijainen sijaishuollon muoto lastensuojelulain 50 §:n muutoksen myötä. Lapsen sijaishuolto voidaan järjestää laitoshoitona vain, jos sitä ei voida järjestää lapsen edun mukaisesti riittävien tukitoimien avulla muualla. Säännös merkitsee käytännössä sitä, että tehtäessä päätöstä lapsen sijoituspaikasta, tulee ennen laitoshuollon järjestämistä selvittää mahdollisuudet järjestää sijaishuolto joko perhehoidossa tai muulla tavoin. Säännöksessä tarkoitettu muu tapa voi olla esimerkiksi sukulais- tai läheisperhe. Sosiaalityön piirissä arvioitiin lakimuutoksen tarkoittaneen käytännössä sitä, että läheisverkoston kartoitusten ja oheishuoltajuuksjärjestelyjen määrä yleistyisivät ja läheisverkoston kartoittamisesta tulisi vakiintunut osa lastensuojeluprosessia.

Terveysten ja hyvinvoinnin laitokselta saatujen tietojen mukaan viime vuosina sukulais- tai läheisperheeseen perhehoitoon sijoitettuja lapsia on ollut noin 1200. Läheis- tai sukulaisperheitä, joiden kanssa on tehty toimeksiantosopimus, on ollut tuo noin tuhat. Näyttää siltä, että pääosin yhteen läheis- tai sukulaisperheeseen sijoitettaisiin toimeksiantosopimuksella vain yksi lapsi ja joskus sisaruksia.

Oheishuoltajuuksmääräyksiä- tai sopimuksia ei pystytä laisinkaan identifioimaan Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen tilastoista tällä hetkellä. Lastensuojelutilastoon ilmoitetaan kuntien toimesta vain lastensuojelupäätöksillä tehtävät sijoitukset. Eli emme tiedä, kuinka monta kodin ulkopuolista sijoitusta vuosittain vältetään läheisverkoston kartoituksen perusteella tehtävillä huoltajuuksjärjestelyillä. Lapselle voidaan järjestää oman huoltajan ohella huoltajaksi yksi tai useampi henkilö. Sijaishuoltajasta puhutaan silloin, kun biologisten huoltajien sijasta lapselle hankitaan huoltaja esimerkiksi silloin, kun huoltaja tai huoltajat ovat menehtyneet.

Monia kysymyksiä nousee edelleen esiin pohdittaessa, sijoittaako lapsi lastensuojelupäätöksellä sijaisperheeseen vai oheishuoltajuusmääräyksellä tai -sopimuksella sukulais- tai läheisperheeseen, mitä päätöksiä näissä tilanteissa tulisi tehdä sosiaalitoimessa, millaiseen tukeen ja palveluihin lapset ja sijais- ja oheishuoltajat ovat oikeutettuja ja missä tilanteissa tulisi tehdä toimeksiantosopimus lasta hoitavien henkilöiden ja kunnan välillä?

Tässä muistiossa läheisverkostosijoituksella tarkoitetaan sukulaisten ja muiden lapselle läheisten henkilöiden luokse lastensuojelulain nojalla tehtäviä sijoituksia (lastensuojelulaki 37 § ja 40 §). Lapsen asumisen järjestäminen huoltajuusjärjestelyin kodin ulkopuolisen sijoituksen vaihtoehtona tapahtuu läheisverkoston kartoituksen perusteella (lastensuojelulaki 32 §), mutta se ei ole lastensuojelulain mukainen sijoitus, koska se toimeenpannaan lapsen huollosta ja tapamisoikeudesta annetun lain (190/2019, myöhemmin lapsenhuoltolaki) perusteella tekemällä sopimus lastenvalvojan luona tai hakemalla käräjäoikeudelta huoltajuusmääräystä.

Lapsen huoltaja voi myös sopia lapsensa asumisesta esimerkiksi isovanhempien kanssa ja järjestää lapsen hoidon itsenäisesti, ilman sosiaalihuollon myötävaikuttamista järjestelyihin. Tällöin ei ole kysymyksessä sosiaalihuollon viranomaisen tekemä sijoitus, vaan lastensuojelulain tarkoittama yksityinen sijoitus (lastensuojelulaki 81 §).

Tässä muistiossa käsitellään uudistetun lapsenhuoltolain vaikutuksia lastensuojelun toimintaan, läheisverkoston kartoittamista, lastensuojelun toimesta tehtäviä sijoituksia, huoltajuusjärjestelyin tehtävää lapsen asumisen ja huolenpidon järjestämistä ja yksityisiä sijoituksia, taloudellisen tuen myöntämistä ja huoltajuuskysymyksiä edellä mainituissa tilanteissa.

Kaikissa edellä mainituissa vaihtoehtoisissa haetaan aina lapsen edun parhaiten toteuttavaa ratkaisua. Huolellinen selvittäminen ja eri vaihtoehtojen pohdinta eri osapuolten kesken auttavat lapsen kannalta parhaan ratkaisun löytymistä.

Muistioon liittyy 2 liitetaulukkoa, joiden tarkoituksena on hahmottaa sosiaalityön roolia ja päätöksentekoa lastensuojeluprosessin eri vaihtoehtoisissa ja tukea sosiaalihuollon viranomaisten työtä taloudellisen tuen järjestämisessä lasta hoitaville henkilöille.

Tämän muistion pohjana on ollut vuonna aiempi, viimeksi vuonna 2014 päivitetty muisto, jota on päivitetty uudistuneen lainsäädännön ja oikeuskäytännön pohjalta. Lastensuojelu-, perhehoito- ja lapsenhuoltolait ja niitä koskevat hallituksen esitykset sekä Tapio Rädyn Lastensuojelulaki, käytäntö ja soveltaminen

(painos 2020) ovat olleet käytettyinä lähteinä. Oikeuskäytäntöä kuvaavissa kohdissa viitteet oikeuden ratakisuihin on sisällytetty suoraan tekstiin.

2 Uudistettu lapsenhuolto- laki vahvistaa lapsen asemaa huolto- ja tapaa- misasioiden järjestämi- sessä

1.12.2019 voimaan tullut uudistettu lapsenhuoltolaki antaa paljon mahdollisuuksia lapsen huolto- ja tapaamisoikeutta koskevien asioiden lapsiystävällisempään käsittelyyn ja vanhempien keskinäisen yhteisymmärryksen vahvistamiseen. Uudistuksella on suuri merkitys myös sille, miten lastensuojelussa toteutetaan läheisverkoston kartoitusta ja siitä mahdollisesti seuraavaa huoltajuusratkaisua. On tärkeää, että lapsenhuoltolain periaatteet ja painopisteet tunnetaan hyvin lastensuojelussa.

Uudistettu lapsenhuoltolaki perustuu lähtökohtaan, että lapsen huolto- ja tapaamisoikeutta koskevaa ratkaisua harkittaessa lähtökohtana on aina lapsen etu ja yksilöllinen arvio.

Lain perustelujen mukaan yhteisymmärryksen ja sopimisen vahvistuminen vanhempien ja muiden lapselle läheisten välillä edistää aina lapsen hyvinvointia ja tervettä kehitystä. Lapsen oman mielipiteen merkitys ja lapsen kuuleminen vahvistavat lapsen oman näkökulman huomioimista huolto- ja tapaamisasioissa.

Laissa on useita muutoksia, joiden tavoitteena on vahvistaa lapsen oikeutta saada äänensä kuuluville ja osallistua häntä koskevien asioiden käsittelyyn. Laissa säädetään myös nykyistä yksityiskohtaisemmin lapsen kuulemisesta eri menettelyissä.

2.1 Oikeudenkäyntimenettely joutuisammaksi ja selvitysmenettely lyhyemmäksi

Oikeudenkäyntimenettelyn nopeuttamiseksi laissa säädetään velvollisuudesta käsitellä lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskeva asia joutuisasti ja järjestää istunto ilman aiheetonta viivytystä.

Laajemmat sopimusmahdollisuudet sujuvoittavat ja parantavat lapsen ja koko perheen asemaa. Oikeudenkäyntimenettelyn nopeutuminen sekä mahdollisuus ehkäistä pitkittyviä oikeudenkäyntejä vaikuttavat myönteisesti ennen kaikkea lapsen asemaan.

Sosiaalilautakunnan selvityksen hankkimista koskevat muutokset, muun muassa harkintavallan lisääminen selvityksen hankkimisessa, pyynnön yksilöinti ja selvityksen toimittamiselle asetettava määräaika, jäntevöittävät oikeudenkäyntimenettelyä ja lyhentävät selvitysmenettelyyn ja sitä kautta myös oikeudenkäyntiin kuluvaa aikaa. Muutoksilla vähennetään lapselle ja vanhemmille asian käsittelyn viipymisestä aiheutuvia haittoja.

Erityisesti vähenee vaara siitä, että selvityksen viipymisestä johtuvalla oikeudenkäynnin pitkällä kestolla ja sen aikana tapahtuvalla olosuhteiden vakiintumisella on vaikutusta oikeudenkäynnin lopputulokseen lapsen huollon ja asumisen osalta. Tämä on omiaan parantamaan lapsen edun toteutumista ja vanhempien yhdenvertaista kohtelua huoltoa ja asumista koskevia ratkaisuja tehtäessä.

Huolto- ja tapaamisprosessien keston lyheneminen on lastensuojelun näkökulmasta tärkeää, sillä pitkittyneet huoltoriidat tilanteet päätyvät usein lastensuojeluun. Mahdollisuudet sopia nykyistä laajemmin huollosta ja tapaamisoikeudesta voivat ehkäistä tilanteiden päätymistä riitaisiksi.

2.2 Lapsen etu edellä kaikkiin ratkaisuihin

Tärkeintä kuitenkin on, että kaikki ratkaisut tulisi tehdä lapsen etu edellä. Esimerkiksi vuoroasuminen ei ole ensisijainen ratkaisu suhteessa muihin ratkaisuihin, vaan sekin olisi harkittava lapsen etu edellä. Jos se ei ole lapsen edun mukaista, niin siitä ei pitäisi sopia.

Huoltajilla on aiempaan lainsäädäntöön verrattuna vahvempi velvollisuus suojella lasta henkiseltä ja ruumiilliselta väkivallalta, vaalia lapselle läheisiä ihmissuhteita ja myötävaikuttaa tapaamisoikeuden toteutumiseen. Vanhemmilla on velvollisuus välttää kaikkea, mikä on omiaan aiheuttamaan haittaa lapsen ja toisen vanhemman suhteelle. Se, miten edellä mainitut asiat toteutuvat

vanhemmalta käytännössä, on otettava myös huomioon lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta ratkaistaessa.

Erityisen tärkeää on vanhemman kyky asettaa lapsen tarpeet vanhempien välisen ristiriitojen edelle. Vanhemmalla siis aiempaa suurempi vastuu siitä, miten hänen oma toimintansa vaikuttaa lapseen ja ratkaisuihin asiassa. Tämä periaate tärkeä kertoa vanhemmille jo prosessin alussa, kun erilaisia lapsen huoltoon ja tapaamisoikeuteen liittyviä asioita käsitellään sosiaalitoimessa lastenvalvojan luona tai lastensuojelussa.

Lapsella on oikeus myönteisiin suhteisiin vanhempiinsa ja läheisiinsä. On lapsen oikeus luoda ja säilyttää myönteinen ja läheinen suhde vanhempansa, jonka luona lapsi ei asu.

2.3 Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevien sopimusten valikoimaa on laajennettu.

Laissa on säännökset, joiden mukaan vanhemmat voivat sopia tai tuomioistuim voi päättää, että lapsi asuu vuorotellen kummankin vanhempansa luona.

Myös huoltajien välisestä tehtävienjaosta, oheishuoltajasta ja tietojensaantioikeudesta voidaan nykyään sopia sosiaalilautakunnan vahvistamalla sopimuksella. Yhteishuollosta tai yksinhuollosta sopimisen sijasta voidaan esimerkiksi sopia tietojensaantioikeuden antamisesta toiselle huoltajalle tai tehtävien jaosta huoltajien kesken.

Osa näistä oheishuoltajuusasioista liittyy tilanteisiin, joissa oheishuollolla voidaan välttää lapsen huostaanotto ja joissa lastensuojelu on aktiivisesti mukana.

Asian järjestäminen sosiaalilautakunnan vahvistamalla sopimuksella nopeuttaa ja helpottaa lapsen tilanteen hoitamista lastensuojelun puolella. Samoin sopimusmahdollisuus poistaa tarpeen tehdä lapsen olosuhteista sosiaalilautakunnan selvitys tuomioistuimelle.

Myös eräät muut muutokset toteuttavat lapsen etua nykyistä paremmin. Esimerkiksi vanhemman velvollisuus ilmoittaa aiotusta muutosta vaikuttaa siihen, että vanhemmat ottavat etukäteen huomioon muuton vaikutuksen lapseen.

Lapselle voidaan vahvistaa myös oikeus tavata hänelle erityisen läheistä henkilöä. Tapaamisoikeus vahvistetaan tuomioistuimen päätöksellä. Edellytyksenä lain perustelujen mukaan on, että lapsella on tämän henkilön kanssa lapsen ja vanhemman väliseen suhteeseen verrattava vakiintunut suhde.

Erityisen henkilön määritelmä on suppea. Edellyttää läheistä ja pitkäaikaista kanssakäymistä, kuten asumista samassa taloudessa lapsen kanssa ja osallistamista päivittäiseen lapsen hoitoon ja kasvatukseen tuona aikana. Esimerkiksi samassa taloudessa asunut isovanhempi tai sijaisvanhempi, vanhemman avio- tai avopuoliso, joka sittemmin eronnut, saattaa olla tällainen lapselle läheinen henkilö. Pelkkä sukulaisuussuhde tai lapsen hakeminen päivittäin päiväkodista tai koulusta ei ole riittävä peruste. Huoltajuusjärjestelyjä eri tilanteissa selostetaan tässä muistiossa enemmän luvussa 5.

3 Läheisverkoston kartoittaminen ja siihen liittyvä selvittäminen

Lastensuojelulaki 32 §

Lapsen läheisverkoston kartoittaminen

Ennen lapsen sijoittamista kodin ulkopuolelle on selvittävä lapsen vanhemman, jonka luona lapsi ei pääasiallisesti asu, sukulaisten tai muiden lapselle läheisten henkilöiden mahdollisuudet ottaa lapsi luokseen asumaan tai muutoin osallistua lapsen tukemiseen. Selvittäminen voidaan jättää tekemättä, jos sitä ei asian kiireellisyyden tai muun perustellun syyn vuoksi ole tarpeen tehdä. Lapsen asumista ja sijoituspaikkaa koskeva asia on ratkaistava aina lapsen edun mukaisella tavalla.

Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen tulee ryhtyä toimenpiteisiin lapsen huollon järjestämiseksi vanhempien välisellä sopimuksella tai tuomioistuimen päätöksellä, jos tätä on lapsen edun kannalta pidettävä aiheellisena.

Henkilölle, jolle on uskottu lapsen huolto lapsen vanhempien ohella tai sijasta ja jonka luona lapsi asuu, tulee tarvittaessa turvata perhehoitajalain [\(312/1992\) 4 §:n](#) 1 ja 2 momentissa mainitut edellytykset lapsen hoitamiseksi ja kasvattamiseksi.

PerhehoitajaL [312/1992](#) on kumottu L:lla [263/2015](#), ks. PerhehoitoL [263/2015 10 §](#).

Läheisverkoston kartoittaminen kuuluu lastensuojelulain 32.1 §:n mukaan lastensuojelussa osaksi lapsen tilanteen selvittämistä harkittaessa lapsen sijoittamista kodin ulkopuolelle. Tämän vuoksi huostaanottoa tai 37 §:n mukaista avo- huollon sijoitusta valmisteltaessa on selvittävä lapselle läheisten henkilöiden mahdollisuudet ottaa lapsi luokseen asumaan tai muutoin tukea lasta. Näihin tilanteisiin liittyvät myös kysymykset lapsen huoltajuuden järjestämisestä ja lasta hoitavien henkilöiden taloudellisesta tukemisesta lapsen hoitamiseksi ja kasvattamiseksi. Läheisverkoston selvitysvelvollisuus koskee ainakin periaatteessa myös kiireellistä sijoitusta, mutta toimenpiteen kiireellisen luonteen vuoksi sen yhteydessä ei käytännössä yleensä voida edellyttää perusteellista selvitystä.

Lapsen suhteiden ylläpitäminen läheisverkostoon voi edistää pyrkimystä lapsen kotiuttamiseen, lapsen läheisten perhesuhteiden ylläpitämiseen tai niiden palauttamiseen. Lapsen läheisverkoston kartoittaminen ja työskentely heidän kanssaan mahdollistaa myös sen, että nämä tahot voivat osallistua lapsen tukemiseen mahdollisen sijoituksen aikana. Lapsen yhteys omaan sukuunsa voi vahvistaa lapsen identiteettiä ja yhteyttä omiin juuriinsa.

Läheisverkoston kartoittaminen voidaan tehdä myös tilanteessa, jossa lapsen sijaishuoltopaikkaa aiotaan muuttaa. Helsingin HAO on päätöksessään 21.10.2009 nro 09/1030/6 katsonut, että sosiaalitoimen olisi pitänyt ryhtyä lastensuojelulain 32 § 1 mom. mukaisesti selvittämään lapsen tädin mahdollisuuksia ottaa lapsi luokseen asumaan sellaisessa tilanteessa, jossa lapsen sijais- huoltopaikkaa oltiin muuttamassa.

Läheisverkoston kartoittaminen on tehtävä myös arvioitaessa lapsen avohuollon sijoituksen tai huostaanoton lopettamista.

Sosiaalityössä saatetaan kohdata tilanteita, joissa lapsen huoltaja kieltää läheisverkoston kartoituksen, esimerkiksi harkittaessa 37 §:n mukaista avohuollon tukitoimena toteutettavaa sijoitusta. Sosiaalityöntekijällä on näissäkin tilanteissa selvitysvelvollisuus ja sosiaalityön harkintaan jää, missä laajuudessa ja millä menettelytavoilla läheisverkostoa voidaan selvittää huoltajan vastustaessa selvittämistä.

Läheisverkoston kartoittamiseen voidaan käyttää monia tapoja. Erityisen tärkeää on avoin keskustelu ja eri mahdollisuuksien selvittely lapsen verkoston kanssa. Keskeistä on, että kuullaan lasta: keihin perheen ulkopuolisiin aikuisiin hän luottaa, ketkä henkilöt ovat osallistuneet hänen arkeensa ja huolenpitoonsa aiemmin, ketkä ovat hänelle merkityksellisiä ja turvallisia aikuisia, keitä hän halua asiansa selvittelyyn mukaan tai neuvotteluun tuekseen ja keiden luona hän haluaisi asua. Lastensuojelulaki (20 §) edellyttää lapsen mielipiteen selvittämistä ja mielipiteen huomioonottamista lapsen iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla. Lapsen mielipide on selvitettävä hienovaraisesti ja siten, ettei siitä koidu tarpeettomasti haittaa lapsen ja hänen vanhempiensa tai muiden läheisten ihmisten välisille suhteille. Lapsen mielipiteen selvittämisen tapa ja sisältö on kirjattava lasta koskeviin asiakirjoihin.

Neuvotteluihin on olemassa monenlaisia dialogisia ja kuulluksi tulemistä tukevia tapoja, joita voidaan hyödyntää. Näin saadaan kartoitettua läheisverkoston voimavaroja, halukkuutta ja edellytyksiä sekä mahdollista tuen tarvetta siinä tilanteessa, kun he miettivät, miten voivat olla tukena lapsen asumista järjestettäessä tai miten he voivat ottaa lapsen luokseen asumaan. Näiden henkilöiden mukana pitäminen ja rinnalla kulkeminen on lapselle isoista muutoksista

selviytymisen kannalta tärkeää. Heidän avullaan voi myös löytyä uusia ratkaisuja, joiden toteutuminen on lapsen edun mukaista ja joiden onnistumisen tukeminen on viranomaisen tehtävä. Lapsen mahdollisesti vastaanottavan läheisen suostumus lapsen vastaanottamiseen pitää olla selvitetty ja varmistettu, ennen kuin työskentelyä lapsen hoidon järjestämiseksi läheisverkostossa jatketaan.

Läheisverkostoa kartoitettaessa joudutaan tilannetta selvittämään monipuolisesti ja perusteellisesti ja siihen on käytettävä riittävästi aikaa. Esimerkiksi sukulaisten tai lapselle muiden läheisten väliset suhteet tai heidän elämäntilanteensa tai olosuhteensa eivät aina ole sellaiset, että lapsi olisi tervetullut tai että sijoituksen voisi arvioida olevan lapsen edun mukainen.

Joissain tapauksissa selvittämistyössä saattaa tulla arvioitavaksi, mikä merkitys päätöksenteolle lasta koskevassa asiassa on esimerkiksi läheisen perheen omalla lastensuojelun tai toimeentulotuen asiakkuudella. Sijoittaminen isovanhempien luokse saattaa joskus hämärtää sukupolvien välistä rajaa. Myös lapsen ja hänen vanhempansa välisen yhteydenpidon rajaaminen voi olla sukulaisille tai muulle läheiselle vaikeaa. Isovanhempien kyseessä ollessa voi tulla arvioitavaksi heidän mahdollisuutensa vastata ikänsä ja toimintakykynsä puolesta lapsen huolenpidosta esimerkiksi tilanteissa, joissa lapsi kovin levoton tai vaikeahoitoinen. Tällöin on arvioitava, millaisella tuella ja palveluilla isovanhempi pärjäisi arjessa lapsen kanssa ja mitä apua tai kuntoutusta lapsi tarvitsee oman kasvunsa ja kehityksensä tueksi. Selvittämiseen tulee sisältyä riittävä määrä kotikäyntejä.

On hyvä, jos lapselle ja läheisellä on jo muodostunut suhde esimerkiksi siten, että läheinen on osallistunut lapsen hoitoon ja huolenpitoon tai tavannut lasta. Tämä on voinut tapahtua esimerkiksi siten, että lapsi on jo viettänyt joitakin aikoja tai viikonloppuja läheisen luona ja että läheinen on aidosti ollut huolissaan lapsen tilanteesta. Jos näin ei ole, on arvioitava, voidaanko suhteen syntymistä tukea ja edistää. Samantyyppisestä tutustumisprosessistahan on kyse myös silloin, kun lasta ollaan sijoittamassa hänelle täysin vieraaseen sijaisperheeseen, jota lapsi ei ole aiemmin tavannut.

On tärkeää selvittää läheisen halukkuus yhteistyöhön lapsen vanhempien, sosiaaliviranomaisten ja lapsen iästä riippuen esimerkiksi varhaiskasvatuksen ja opetustoimen kanssa. Yhteistyötä tarvitaan tarvittavia tukitoimia järjestettäessä ja lapsen ja hänelle läheisten yhteydenpitoa toteutettaessa. On myös selvitetävä millä tavalla ja kuinka pitkäksi aikaa läheinen on valmis sitoutumaan.

Mikäli lapsen asuminen ja hoito päätetään selvitykseen perustuen järjestää läheisverkostossa lastensuojelupäätöksellä tai huoltajuusjärjestelyn, on lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän valmisteltava asia huolellisesti.

Valmistelun tukena on suositeltavaa käyttää lapsen kasvun ja kehityksen, terveydenhuollon sekä organisaatiossa olevaa perhehoidon sosiaalityön asiantuntemusta sekä muuta tarvittavaa asiantuntemusta. Eri vaihtoehtojen arviointia olisi luontevaa tehdä esimerkiksi lastensuojelun asiantuntijaryhmässä (lastensuojelulaki 14 §). Myös työparityöskentely avohuollon sosiaalityön ja perhehoidon sosiaalityön kesken voi olla suositeltava työmuoto selvitellessä ja valmisteltaessa lapsen hoidon järjestämistä läheisverkostossa.

3.1 Lapsen kotikunta voi muuttua oheishuoltajuuskaisun myötä

Sukulainen tai läheinen, jonka luokse lapsi muuttaa, ei kaikissa tapauksissa asu siinä kunnassa, joka on lapsen kotikunta läheisverkoston kartoittamisen aikana. Lapsen kotikunta voi muuttua, kun lapsi muuttaa sijais- tai oheishuoltajan luokse asumaan.

On erityisen tärkeää tehdä näihin tilanteisiin liittyvä selvittäminen ja valmistelu kuntien yhteistyönä. Siinä vaiheessa, kun läheisverkostoa kartoitetaan, on olettava yhteydessä siihen kuntaan, jossa sukulainen/läheinen asuu. Asian yhteisestä valmistelusta ja työnjaosta on sovittava kuntien kesken. Läheisverkostoa kartoittava kunta voi pyytää virka-apuna toisessa kunnassa olevan läheisen tilanteen ja kodin olosuhteiden selvittämistä. Työnjaosta voidaan sopia kuntien kesken muutenkin. Pääasia on, että yhteistyöstä sovitaan ja tehdään yhteistä arviota tilanteesta.

Jos yhteistyötä tulevan kotikunnan kanssa ei ole otettu osaksi läheisverkoston kartoitusta, on saattanut käydä niin, että lapsi on tullut toisen kunnan toimesta sijoitetuksi uuteen kuntaan sukulais- tai läheisperheeseen lastensuojelupäätöksellä tai huoltajuusjärjestelyllä uuden kotikunnan sosiaalitoimen tietämättä. Tilanne on saattanut tulla toisen kunnan tietoon vasta ongelmien tai tuentarpeen ilmetessä, kun lapsi on jo pitkään asunut sijais- tai oheishuoltajan luona.

Tällaiset tilanteet voivat olla monella tapaa ongelmallisia. Sijais- tai oheishuoltajan voimavarat ovat saattaneet osoittautua puutteellisiksi. Kuntien kesken on voinut syntyä erimielisyyttä siitä, onko lasta hoitava henkilö kykenevä lapsen hoitajaksi. Taloudelliseen tukemiseen ja palvelujen järjestämiseen on voinut liittyä epäselvyyksiä.

Lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on velvollisuus huolehtia siitä, että lapsen etu toteutuu kaikissa tilanteissa lapsen läheisverkostoa kartoitettaessa ja pohdittaessa eri vaihtoehtoja lapsen hoidon järjestämiseksi (lastensuojelulaki 4 §). Lapsen etu ja sen toteutuminen on keskeinen arviointiperuste

kaikissa lastensuojelulain mukaisissa toimenpiteissä. On selvitettävä ja kuvattava, mitkä ovat ne seikat ja tosiasiat, jotka vaikuttavat kussakin tilanteessa lapsen edun toteutumiseen ja puoltavat ratkaisua, johon on päädytty.

Siirtymävaiheessa on tarpeen järjestää lapsen lähtökunnan sosiaalityön toimesta siirtoneuvottelu uuden kotikunnan sosiaalityön kanssa, jotta voidaan siirtää tarpeellinen tieto ja sopia perheen tukemisesta ja varmistaa tuen jatkuvuus kotikunnan vaihduttua.

3.2 Asumisen järjestäminen huoltajuusjärjestelyin

Mikäli lapsen läheisverkostosta löytyy kartoituksen perusteella henkilö, tulisi ensisijaisesti ryhtyä järjestämään lapsen asumista lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain (190/2019) nojalla, mikäli kysymyksessä on pitkäaikainen lapsen asumisen järjestäminen. Tällöin ei ole kysymys läheisverkostoon tehtävästä lastensuojelulain mukaisesta sijoituksesta. Lastensuojelulain 32 §:n tarkoituksena on nimenomaan ollut täsmentää lapsen huollosta annettavan määräyksen suhdetta huostaanottoon. Säännöksen perusteluissa todetaan, että jos lapsen tilanne voidaan turvata siten, että hänen läheisverkostostaan löytyy lapsen kannalta sopiva henkilö tai perhe huolehtimaan hänen hoidostaan ja huollostaan, on ensisijaisesti haettava lapsen huoltoa ja asumista koskevaa määräystä. Nykylainsäädäntö mahdollistaa näissä tapauksissa myös sopimuksen tekemisen sijais- ja oheishuoltajuudesta. Tätä menettelytapaa puoltaa myös lastensuojelulain toteuttamiseen liittyvä lievimmän riittävän toimenpiteen periaate ja huostaanoton viimesijaisuus.

Vanhemmat voivat sopia huollon siirrosta oheishuoltajalle tai toiselle vanhemmalle tekemällä sopimuksen lastenvalvojan luona. Mikäli vanhempien välinen sopimus ei ole mahdollinen on laadittava hakemus käräjäoikeudelle huoltajuus- ja asumisasian ratkaisemiseksi. Huoltajuusasiaan liittyviä järjestelyjä eri tilanteissa (lastensuojelulaki 32 §, 46 § ja 81 §) on tarkemmin selvitetty luvussa 4.

3.3 Läheisverkostoon sijoittaminen lastensuojelupäätöksellä

Sijoitus läheisverkostoon voi tapahtua määräaikaisesti myös lastensuojelulain 37 §:n mukaisella avohuollon tukitoimipäätöksellä, jonka aikana voidaan vielä arvioida lapsen ja hänen perheensä tilannetta ja tarvetta tehdä huoltajuusjärjestelyjä. Joskus voi käydä niin, että lapsen huolenpidon järjestämisestä läheisverkostossa sinällään päästään yhteisymmärrykseen, mutta jostain syystä lapsen hoitaakseen ottanut henkilö ei halua ryhtyä oheishuoltajaksi. Tällöin

voidaan lapsi sijoittaa hänen vuokseen lastensuojelulain mukaisella avohuollon tukitoimipäätöksellä.

Avohuollon sijoitus on tällöin perhehoitoa (perhehoitolaki 3 §) ja kunnan on huolehdittava lasta hoitavan riittävästä taloudellisesta tukemisesta ja palvelujen järjestämisestä perhehoitolain (2015/263) mukaisesti. Lyhytaikaisen perhehoidon korvauksista ei ole säädetty perhehoitolaissa. Joissain kunnissa on ohjeistuksia niin sanotun lyhytaikaisen perhehoidon vuorokausikohtaisista korvauksista esimerkiksi viikonloppuhoidon kyseessä ollessa. Tämänäyttypisiä käytäntöjä voidaan soveltaa myös läheisperhesijoituksen osalta silloin, kun on kysymyksessä lyhytaikainen avohuollon tukitoimisijoitus, esimerkiksi kuukautta lyhyempi aika. Mikäli avohuollon sijoitus läheisperheeseen kestää useampia kuukausia, voidaan noudattaa perhehoitolain mukaisia kulukorvauksia ja hoitopalkkioita (perhehoitolaki 16–17 §§). Taloudellisesta tukemisesta ja palvelujen järjestämisestä voidaan sopia tilanteesta riippuen asiakassuunnitelmassa tai toimeksiantosopimuksessa.

Mikäli huostaanoton edellytykset täyttyvät, ei huoltajuusjärjestelyn ensisijaisuus ole esteenä huostaanotolle. Huostaanotto on siis tehtävä aina edellytysten täyttyessä (KHO 20.3.2018 T 1241). Tilanteet käytännössä voivat olla hyvin moninaisia eikä ole mahdollista kuvata kaikkia mahdollisia tilanteita tässä muistiossa.

Sijoitus läheisperheeseen huostaanottopäätöksellä (lastensuojelulaki 40, 43 §) voi tulla harkittavaksi esimerkiksi tilanteissa, joissa sijoitus on selvästi lapsen edun mukainen esimerkiksi lapsen ja läheisverkostossa olevan henkilön välille syntyneen kiintymyssuhteen vuoksi, mutta jompikumpi vanhemmista tai molemmat vastustavat lapsen hoidon järjestämistä läheisen luona.

Huostassa olevan lapsen hoito läheisperheessä on sijaishuoltoa, ja sitä koskevat samat säännökset kuin sijaishuoltoa ja perhehoitoa muutoinkin. Lasta hoitava läheinen on tällöin perhehoitolain tarkoittama perhehoitaja (perhehoitolaki 6 §). Kunta tekee perhehoitajan kanssa toimeksiantosopimuksen (perhehoitolaki 10 §), jonka perusteella perhehoitajalle maksetaan perhehoitolain 16–17 §§:n mukaiset hoitopalkkiot ja kulukorvaukset. Kunnan tulee huolehtia myös muiden perhehoitolaissa säädettyjen palvelujen ja tukitoimien järjestämisestä. Kunta huolehtii lisäksi perhehoitajan ennakoivaltamuksesta ennen toimeksiantosopimuksen tekemistä tai erityisistä syistä viimeistään vuoden kuluessa perhehoidon aloittamisesta (Perhehoitajalaki 1.2 §:n muutos 317/2011, jota sovellettu 1.1.2012 alkaen). Vaikka edellä mainittu säännös mahdollistaa perhehoitajalle annettavan ennakoivaltamuksen toteuttamisen vuoden kuluessa sijoituksen alkamisesta, on sosiaalityöntekijän tuettava lapsen hoitoonsa ottaneita läheisiä

ja valmisteltava heitä riittävästi lapsen sijoitusta valmisteltaessa ja sijoitusta toteutettaessa.

4 Yksityinen sijoitus

Yksityisellä sijoituksella (lastensuojelulaki 81 §) tarkoitetaan sellaista sijoitusta, jonka toteutumiseen sosiaalihuollosta vastaava toimielin ei ole vaikuttanut. Kysymys on huoltajan päätösvaltaan kuuluvasta asiasta. Kysymyksessä voi olla esimerkiksi tilanne, jossa lapsen vanhemman – huoltajan – elämäntavan tai elämäntilanteen johdosta päädytään siihen, että huoltaja sijoittaa lapsen muuhun yksityiskotiin hoidettavaksi. Lapsen hoidosta ja kasvatuksesta voivat tällöin vastata esimerkiksi isovanhemmat tai muut lapselle läheiset henkilöt.

Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on selvitettävä lapsen hoitoonsa ottaneelle henkilölle hänen oikeutensa ja velvollisuutensa sekä tuettava hoitajaa järjestämällä tarpeelliset tukitoimet lapsen hoidon ja kasvatuksen edistämiseksi ottaen erityisesti huomioon, mitä lastensuojelulain avohuollon tukitoimia koskevassa 7 luvussa säädetään (lastensuojelulaki 81.3 §). Yksityistä sijoitusta voitaisiin siten tukea tarvittaessa lastensuojelun avohuollon tukitoimilla sekä muilla sosiaalipalveluilla tarpeenmukaisesti.

Yksityisen sijoituksen lähtökohta on se, että ne ovat lapsen huoltajien itsensä järjestämiä. Tällöin ovat kysymyksessä muut kuin lastensuojelulain 32 §:ssä tarkoitetut tilanteet. Lastensuojelulain yksityisesti sijoitettujen lasten valvontaa koskevan 81 §:n sanamuoto on: ”Lapsesta, jonka muu kuin sosiaalihuollosta vastaava toimielin on sijoittanut pysyväisluonteisesti yksityiskotiin, on viipymättä ilmoitettava sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle. Ilmoituksen on velvollinen tekemään sekä lapsen huoltaja että henkilö, jonka hoitoon lapsi on sijoitettu. Ilmoituksen saatuaan sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on selvitettävä, sopiiko yksityiskoti olosuhteiltaan lapsen hoitoon ja kasvatukseen, kykeneekö lapsen luokseen ottanut henkilö huolehtimaan lapsesta sekä onko sijoitus lapsen edun mukainen. Sijoituksen hyväksymisestä on tehtävä päätös.” Asiassa on siis lähtökohtaisesti tehtävä aina kotikäynti, tavattava lasta ja ainakin lapsen huoltajaa. Sosiaaliviranomaisen on myös tarvittaessa tarkistettava mahdollinen tuen tarve ja seurattava täyttyvätkö edellytykset yksityisen sijoituksen jatkumiselle (lastensuojelulaki 81.4 §).

Yksityisiä sijoituksia koskevan säännöksen (lastensuojelulaki 81 §) perusteluissa todetaan, että aiempi yksityiskoteihin sijoitettuja lapsia koskeva sääntely ei

käytännössä ollut toiminut siten, että kyseessä olevien lasten etu ja oikeudet olisivat kaikissa tilanteissa tulleet riittävästi turvatuiksi. Käytännössä oli ilmennyt epäselvyyksiä joissakin tapauksissa jopa yksityissijoituksen suhteesta huostaanottoon. Sosiaaliviranomaiset olivat saattaneet hyväksyä yksityisen sijoituksen esimerkiksi isovanhemmille vaihtoehtona lapsen huostaanottamiselle selvittämättä tarkemmin yksityisen sijoituksen edellytyksiä tai lapsen tilannetta ja hänen tarpeitaan.

Käytännössä siis kodin ulkopuolisten sijoitusten välttämiseksi tehtyjä ja sosiaalihuollon viranomaisen vahvasti myötävaikuttamia huoltajuusjärjestelyjä on sosiaalityön piirissä jossain määrin määritelty yksityisiksi sijoituksiksi. Tilanteet ovat saattaneet muodostua ongelmallisiksi ja kunnan vastuu taloudellisesta tukemisesta, ja palvelujen järjestämisestä on saattanut hämärtyä.

Kunnan velvollisuutta maksaa hoitopalkkioita ja kulukorvauksia on käsitelty hallinto-oikeuksissa ja Korkeimmassa hallinto-oikeudessa.

Helsingin HAO on ratkaisussaan 6.11.2009 on kiinnittänyt huomiota siihen, että huoltajiksi määrätyille henkilöille oli syntynyt perhehoitajalaissa perhehoitajaan verrattavissa oleva asema. Tapauksessa oli kysymys siitä, että lapset olivat jääneet vaille huoltajaa huoltajan kuoleman johdosta. Sosiaalilautakunta oli tehnyt käräjäoikeudelle hakemuksen kyseessä olevien henkilöiden määräämiseksi suostumuksensa mukaisesti lasten huoltajiksi. Huoltajaksi määrätyt olivat sittemmin vaatineet maksettavaksi kulukorvausta ja perhehoidon mukaista palkkiota siinä laajuudessa, kuin perhehoitajalle maksettavasta palkkiosta ja korvauksesta on säädetty. Sosiaalilautakunnan jaosto oli hylännyt hakemuksen ja katsonut, että lapset oli sijoitettu lastensuojelulain 81 §:n mukaisesti yksityisesti. Hallinto-oikeus kuitenkin katsoi, etteivät lapset olleet sijoitettu hoidettavaksi ja kasvatettavaksi lastensuojelulain 81 §:ssä tarkoitettuna yksityisenä sijoituksena vaan lasten huolto oli uskottu heille lastensuojelulain 32.2 §:n tarkoitetulla tavalla sosiaalilautakunnan ryhtyessä toimenpiteisiin lapsen huollon järjestämiseksi tuomioistuimen päätöksellä. Tämän perusteella heillä katsottiin olevan oikeus taloudelliseen tukeen perhehoitajalle maksettavasta palkkiosta ja korvauksesta säännösten sisältämien periaatteiden mukaisesti. Oikeus oli myös kiinnittänyt huomiota siihen, että kasvatusvastuussa olevat, huoltajiksi määrätyt henkilöt, olivat lyhentäneet työaikaansa ja muutenkin ottaneet vastuuta osin vaikeahoitoisten lasten kasvatuksesta.

Myös KHO 21.2.2007 T 404 ja Turun HAO 23.8.2013 T13/0571/2 ovat ratkaisseet, että mikäli kunta on omin toimenpitein pyrkinyt myötävaikuttamaan sijoituksen syntymiseen, se voi joutua asiassa taloudelliseen vastuuseen siten, että lasten hoitajille on suoritettava sellaiset korvaukset kuin perhehoitajalaissa on säädetty.

Muita asiaan liittyviä KHO:n ratkaisuja ovat KHO 7.11.2013 T 3509, KHO 7.11.2013 T 3508.

Kuten lastensuojelulain säännöksistä (lastensuojelulaki 81 §) ja oikeuskäytännöstä ilmenee, lastensuojelulain 32 §:n mukaisen läheisverkoston kartoituksen perusteella tehtävät ratkaisut poikkeavat siitä, mitä yksityisillä sijoituksilla lastensuojelulaissa tarkoitetaan. Läheisverkoston kartoitus on sellaista sosiaaliviranomaisen myötävaikuttamista, jonka perusteella lasta hoitaville henkilöille/määrätylle huoltajille muodostuu perhehoitajaan verrattava asema ja oikeus perhehoitolain mukaisiin palkkioihin ja kulukorvauksiin verrattaviin korvauksiin perhehoitolain 16–17 §§:n mukaisesti.

Sen sijaan se, että sosiaaliviranomainen hyvän hallinnon periaatteiden mukaisesti ja neuvontavelvollisuutensa puitteissa antaa neuvoja ja ohjausta kuntalaiselle tilanteessa, jossa kuntalainen tarvitsee ohjausta lapsensa hoidon järjestämiseksi esimerkiksi isovanhemmilla, ei ole sellaista myötävaikuttamista yksityisen sijoituksen syntymiseen, joka synnyttäisi yksityisesti lasta hoitavalle oikeuden perhehoitolain mukaisiin palkkioihin ja kulukorvauksiin verrattaviin korvauksiin. Myös sosiaalihuollon asiakaslain (2000/812) 5 § edellyttää, että sosiaalihuollon viranomainen oma-aloitteisesti selvittää asiakkaalle palvelujärjestelmään liittyvät vaihtoehdot. Näissä puitteissa sosiaalihuollon viranomaisen tulee selvittää asiakkaalle myös yksityiseen sijoitukseen liittyviä kysymyksiä ja kertoa, mitä tukitoimia on mahdollista saada, mikäli lapsen huoltaja tekee yksityisen sijoituksen.

Sosiaaliviranomaisella on tärkeä rooli yksityisen sijoituksen toteuttamisessa. Jos yksityiskoti tai siinä annettu hoito ja kasvatus todetaan sopimattomiksi tai puutteelliseksi, sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on yritettävä saada aikaan korjaus. Jollei korjausta saada aikaan, toimielin voi kieltää lapsen pitämisen yksityiskodissa. Säännökseen on lisätty sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen toimintavelvollisuutta täsmentävä lause, jonka mukaan toimielimen on edellä mainituissa tilanteissa huolehdittava, että lapsen hoito ja kasvatus järjestetään hänen etunsa ja tarpeidensa mukaan. Tämä voi tarkoittaa joissakin tilanteissa myös huostaanoton edellytysten täyttyessä lapsen sijoittamista sijaishuoltoon (lastensuojelulaki 81.5 §).

Yksityiskotisijoituksen hyväksymisestä ja kiellosta lapsen pitämisestä yksityiskodissa on tehtävä valituskelpoinen päätös. Muutoksenhakua koskevien säännösten mukaisesti asia voitaisiin saattaa viime kädessä korkeimman hallinto-oikeuden tutkittavaksi. Asianosaisiksi asiassa olisi katsottava henkilö, jonka luokse lasta ollaan yksityisesti sijoittamassa, lapsen huoltaja ja 12 vuotta täyttänyt lapsi. Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on pidettävä rekisteriä yksityisesti sijoitetuista lapsista.

5 Huoltajuusasian järjestäminen

Lastensuojelulain läheisverkoston kartoitusta koskevassa säännöksessä (lastensuojelulaki 32.2 §) säädetään, että sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen tulee ryhtyä toimenpiteisiin lapsen huollon järjestämiseksi vanhempien välisellä sopimuksella tai tuomioistuimen päätöksellä, jos tätä on lapsen edun kannalta pidettävä aiheellisena.

Lapsen huollon tarkoituksena on lapsenhuoltolain (190/2019) 1 §:n:n mukaisesti

”turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten mukaisesti. Huollon tulee turvata myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja hänen vanhempiansa välillä. Myös muita lapselle tärkeitä ihmissuhteita on vaalittava.

Lapselle tulee turvata hyvä hoito ja kasvatusta sekä lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito. Lapselle on pyrittävä antamaan turvallinen ja virikkeitä antava kasvuympäristö sekä lapsen taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus. Lasta on suojeltava kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, huonolta kohtelulta ja hyväksikäytöltä.

Lasta tulee kasvattaa siten, että lapsi saa osakseen ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä. Lasta ei saa alistaa, kurittaa ruumiillisesti eikä kohdella muulla tavoin loukkaavasti. Lapsen itsenäistymistä sekä kasvamista vastuullisuuteen ja aikuisuuteen tulee tukea ja edistää.”

Lapsenhuoltolain 14 §:n mukaan lapsen huoltoa tai tapaamisoikeutta koskeva asia pannaan vireille käräjäoikeudessa hakemuksella, jonka voivat tehdä lapsen vanhemmat yhdessä, toinen vanhemmista, lapsen huoltaja tai sosiaalilautakunta. Jos lapsi on huoltajan kuoleman johdosta jäänyt vaille huoltajaa, voi hakemuksen tehdä myös lapsen sukulainen tai muu lapselle läheinen henkilö.

Edellä tarkoitettujen tahojen lisäksi henkilö, jolle on vahvistettu oikeus saada lasta koskevia salassa pidettäviä tietoja, voi tehdä hakemuksen, joka koskee tämän oikeuden muuttamista. Myös lapsenhuoltolain 9 c §:ssä tarkoitettu lapselle erityisen läheinen henkilö voi edellä mainittujen tahojen lisäksi tehdä hakemuksen, joka koskee lapsen oikeutta tavata häntä.

Lapsen huoltoa tai tapaamisoikeutta koskevan asian yhteydessä voidaan esittää myös vaatimus lapselle maksettavan elatusavun vahvistamisesta tai vahvistetun elatusavun muuttamisesta.

Lapsenhuoltolain 7 § mukaisesti vanhemmat voivat sopia, että:

1) lapsen huolto uskotaan molemmille vanhemmille yhteisesti tai yksin toiselle vanhemmalle;

2) vanhemmalla, joka ei ole lapsen huoltaja, on sama oikeus kuin huoltajalla saada lasta koskevia salassa pidettäviä tietoja viranomaisilta ja yksityisiltä palveluntuottajilta joko kaikissa tai sopimuksessa määrätyissä asioissa;

3) lapsi asuu toisen vanhempansa luona, jos vanhemmat eivät asu yhdessä;

4) lapsi asuu vuorotellen kummankin vanhempansa luona (vuoroasuminen).

Vanhemmat voivat sopia muun henkilön kanssa:

1) että lapsen huolto uskotaan vanhempien tai toisen vanhemman ohella kyseiselle henkilölle; tai

2) että kyseisellä henkilöllä on sama oikeus kuin huoltajalla saada lasta koskevia salassa pidettäviä tietoja viranomaisilta ja yksityisiltä palveluntuottajilta joko kaikissa tai sopimuksessa määrätyissä asioissa.

Vanhemmat voivat sopia 2 momentin 1 kohdassa tarkoitetun huoltajan kanssa, että:

1) lapsi asuu kyseisen huoltajan luona; tai

2) lapsi asuu vuorotellen vanhempiensa tai toisen vanhempansa ja kyseisen huoltajan luona.

Jos lapsella on vain yksi vanhempi, myös tämä voi tehdä 2 momentissa tarkoitetun sopimuksen muun henkilön kanssa ja 3 momentissa tarkoitetun sopimuksen muun huoltajan kanssa.

Jos lapsella on kaksi tai useampia huoltajia, he voivat sopia keskinäisestä tehtäviensä jaosta.

6 Huoltajuusasian ratkaiseminen huostassapidon aikana

Lapsenhuoltolain 11 a §:ssä on säännös, joka koskee lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta päättämistä huostassapidon aikana:

”Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan asian ratkaisemisesta huostassapidon aikana säädetään lastensuojelulain (417/2007) 46 §:ssä. Jos asian ratkaiseminen on huostassapidon takia lapsen edun kannalta tarpeetonta, sosiaalilautakunta voi jättää sopimuksen vahvistamatta tai tuomioistuimien hylätä hakemuksen.

Sosiaalilautakunnan vahvistama sopimus tai tuomioistuimen päätös lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta ei vaikuta huostaanottoon eikä sen sisältöön.

Tuomioistuimen oikeudesta saada sosiaaliviranomaiselta lasta koskevia tietoja säädetään sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) 18 §:ssä.”

Lapsenhuoltolain 11 a §:ssä viitataan lastensuojelulain 46 §:ään, joka koskee lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta päättämistä huostassapidon aikana seuraavasti:

”Huostassapidon aikana vanhemmat voivat sopia lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. Sopimuksen vahvistamisesta säädetään lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetussa laissa. Yleinen tuomioistuin voi huostassapidon aikana päättää lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta tai edunvalvonnasta noudattaen, mitä mainitussa laissa tai holhoustoimesta annetussa laissa säädetään. (8.2.2019/200)

Jos lapsen huolto on lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain nojalla uskottu vanhempien sijasta perhehoitajalain

mukaisen toimeksiantosopimuksen tehneille henkilöille, voi sosiaalihuollosta vastaava toimielin edelleen maksaa näille lapsen ylläpidosta ja hoidosta aiheutuvaa korvausta sekä tarvittaessa palkkiota ja tukea lapsen hoitoa ja kasvatusta muutoinkin. Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen tulee, ennen kuin se tekee hakemuksen tai antaa tuomioistuimelle selvityksen lapsen huollon siirtämisestä toimeksiantosopimuksen tehneille henkilöille, sopia heidän kanssaan tässä momentissa tarkoitetuista tukitoimista sekä palkkiosta ja korvauksesta. Samalla tulee arvioida, onko lapselle tarpeen määrätä erillinen edunvalvoja.

Ks. L lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta [361/1983](#) 7–9 § ja A lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta [556/1994](#) 11 §. PerhehoitajaL [312/1992](#) on kumottu L:lla [263/2015](#), ks. PerhehoitoL [263/2015](#) 10 §.”

Huostaanotetun lapsen mahdollisesta huollon siirrosta perhehoitajalle ja perhehoitajan tukemisesta huollon siirron jälkeen säädetään lastensuojelulain myös 46.2 §:ssä. Säännöstä on tarkoitus soveltaa tilanteissa, joissa lapsen huostaanotto voidaan lakkauttaa uskonnolla lapsen huolto esimerkiksi sijaishuollosta vastanneelle perhehoitajalle. Varsinkin tilanteissa, joissa lapsi on ollut useita vuosia sijoitettuna perheeseen perhehoitoon, tai joissa lapsi itse ja hänen vanhempansa ovat yksimielisiä siitä, miten lapsen asuminen, hoito ja kasvatustulisi vastaisuudessa järjestää, voi olla lapsen edun kannalta perusteltua siirtää lapsen huolto perhehoitajille.

Käytännössä on myös tilanteita, joissa huostaanoton lakkauttaminen olisi mahdollista siksi, että lapsen huollosta aiemmin erotettu vanhempi on sosiaalihuollon viranomaisen arvion mukaan kykenevä ja halukas ottamaan lapsen luokseen asumaan ja vastaamaan lapsen hoidosta ja huolenpidosta lapsen oman mielipiteen puoltaessa ratkaisua.

Mikäli huoltajuudesta ja lapsen asumisesta ei voida sopia vanhempien välisellä sopimuksella, voidaan käräjäoikeudelle tehdä hakemus asiassa. Jos tuomioistuin antaa päätöksen lapsen huollosta, asumisesta tai tapaamisoikeudesta huostaanoton aikana, siitä tulee ilmetä, että lapsen asumisen ja tapaamisten osalta ratkaisu voidaan panna täytäntöön vasta, kun huostaanotto on lakkautettu, koska lapsen asuinpaikasta ja yhteydenpidosta päättäminen huostaanoton aikana kuuluu sosiaalitoimelle. Nämä seikat on syytä huomioida laadittaessa hakemusta käräjäoikeudelle asiassa.

6.1 Tuomioistuimen antama väliaikainen määräys

Kun lapsen huoltoa tai tapaamisoikeutta koskeva asia on vireillä tuomioistuimessa, voi tuomioistuin antaa väliaikaisen määräyksen (lapsenhuoltolaki 17 §) siitä, kenen luona lapsen tulee asua ja tapaamisoikeudesta sekä tapaamisen tai luonapidon ehdoista. Jos tähän on erityistä syytä, tuomioistuin voi määrätä, kelle lapsen huolto uskotaan, kunnes asiasta lopullisesti päätetään.

Tuomioistuimen antamaan väliaikaiseen määräykseen ei saa hakea muutosta. Väliaikainen määräys on voimassa, kunnes tuomioistuin lopullisesti päättää asiasta, jollei päätöstä tätä ennen peruuteta tai muuteta. Väliaikaista määräystä saatetaan tarvita tilanteissa, joissa lapsen huollosta aiemmin erotettu vanhempi on kykenevä ottamaan vastuun lapsen asumisesta ja huolenpidosta, mutta varsinaisen huoltajuusasian ratkaiseminen tuomioistuimessa vie aikaa.

6.2 Yksityiseen sijoitukseen liittyviä näkökohtia

Yksityisesti sijoitettujen lasten (lastensuojelulaki 81 §) kohdalla sijoituksen jatkua pitkään voi tulla kyseeseen myös lapsen huoltajuutta koskevan asian arviointi. Yksityinen sijoitus ei ilman tuomioistuimen erillistä huoltajamääräystä tai lastenvalvojan vahvistamaa huoltajuussopimusta vaikuta lapsen huoltajuuteen eikä rajoita huoltajan vastuuta eikä huoltajalle kuuluvia tehtäviä.

Joissain tapauksissa voi kuitenkin tulla sovellettavaksi lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta annetun lain säännökset silloin, kun lapsi on jonkun muun hoidossa kuin sen, jolla huoltajana, tapaamisoikeuden nojalla tai muulla laillisella perusteella on oikeus pitää lasta luonaan.

Tuomioistuin voi mainitun lain 14 §:n mukaisesti, säännöksessä tarkemmin määritellyillä perusteilla, hylätä täytäntöönpanoa koskevan hakemuksen lapsen luovuttamisen lailliselle huoltajalleen muun muassa silloin, jos lapsi on annettu hoidettavaksi huoltajan suostumuksella ja on aiheutta olettaa, että lapsen luovuttaminen takaisin huoltajalleen saattaisi olla vastoin lapsen etua.

7 Lapsen sijaishuoltajan/oheishuoltajan taloudellinen tukeminen

Lastensuojelulain läheisverkoston kartoittamista koskeva 32.2 ja 32.3 §§:t on tarkoitettu sovellettavaksi tilanteissa, joissa lapsen kodin ulkopuolinen sijoitus voidaan välttää järjestämällä lapsen huolto huoltajien sijasta muulle huoltajalle (sijaishuolto) tai järjestämällä lapselle oheishuoltaja (huoltajan ohella yksi tai useampi huoltaja). Sijaishuoltajaa tarvitaan yleensä tilanteissa, kun lapsi on menettänyt huoltajansa.

Lastensuojelulain 32.3 §:n tarkoituksena on nimenomaan turvata lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastuun ottavalle henkilölle – määrätylle huoltajalle – taloudelliset mahdollisuudet vastata lapsen elatuksesta ja kasvatuksesta.

Säännöksen mukaan lapselle määrätylle huoltajalle tulee tarvittaessa turvata perhehoitolain 16–17 §§:ssä mainitut taloudelliset edellytykset lapsen hoitamiseksi ja kasvattamiseksi. Edellä mainittu perhehoitajalain säännökset koskevat perhehoitajalle maksettavaa palkkiota, kulukorvausta ja kustannusten korvauksia hoidon käynnistyessä.

Sijais- tai oheishuoltajalle maksetaan perhehoidon palkkioon ja kulukorvaukseen verrattavia korvauksia, mutta ne eivät varsinaisesti ole perhehoidon palkkioita, koska lapsi ei ole sijoitettu perheeseen lastensuojelupäätöksellä vaan sijais- tai oheishuoltajuusjärjestelyin.

Oheishuoltajuus tai huollon siirto muulle kuin omalle vanhemmalle ei vähennä kunnan velvoitetta tukea taloudellisesti lasta hoitavia henkilöitä, sillä huollon siirto muulle kuin omalle vanhemmalle tai oheishuolto ei luo heille elatusvelvollisuutta. Elatusvelvollisuus on edelleen lapsen vanhemmilla, joiden kanssa tehdään elatussopimus tai vanhempien ollessa varattomia ns. nollasopimus elatustuen maksamista varten.

Huoltajaksi määrätyn henkilön oikeudet ensisijaisiin etuuksiin, kuten liitteenä olevassa taulukossa esitettyihin lapsilisiin, kotihoidontukiin, elatustukeen ja kansaneläkelain mukaiseen lapsikorotukseen tulee sosiaaliviranomaisen toimesta selvittää ja huolehtia siitä, että lasta hoitava henkilö saa etuudet käyttöönsä lapsen huolenpitoa ja kasvatusta varten.

7.1 Huomioitavaa hoitopalkkioissa ja kulukorvauksissa

Hoitopalkkion ja kulukorvauksen maksamista tulisi arvioida ottamalla huomioon lapsen todelliset tarpeet ja hoidosta aiheutuneet kustannukset kokonaisuudessaan.

KHO 4.11.2020/4186 on ratkaissut, että oheishuoltajalle maksettavaa hoitopalkkiota määriteltäessä on otettava huomioon lapsen hoidettavuus perhehoitolain 16 § 1 ja 2 momentissa tarkoitettulla tavalla. Kunta ei voi perustella käsitystään hoitopalkkiosta viittaamalla soveltamiinsa hoitopalkkion vähimmäismääriin, vaan sen on otettava huomioon lapsen hoidettavuus ja hoitopalkkion tulee vastata lapsen hoidettavuutta.

Perhehoitolaissa tarkoitettuja erityisiä syitä, joiden perustella voitaisiin sopia lasta hoitavalle henkilölle maksettavan säädettyä vähimmäishoitopalkkiota ja vähimmäiskulukorvausta pienempinä korvauksia voisivat esimerkiksi olla lapsen ensisijaiset etuudet, kuten elatustuki ja kotihoidontuki, jotka maksetaan lasta hoitavalle henkilölle. Tällöin kulukorvausten tasoa voidaan yhdessä lasta hoitavan henkilön kanssa tarkastella ja yhdessä sopien määrittää riittävä taso. Korvausten tasoa harkittaessa on aina arvioitava lasta hoitavan henkilön ja lapsen kokonaistilannetta. Mikäli lapsella esimerkiksi on terveydenhuollollisia menoja tai harrastuksia, jotka aiheuttavat kuluja välineiden tai maksujen muodossa, on harkittava sitäkin, että kulukorvausten tasoa ei laisinkaan alenneta ensisijaisiin etuuksiin vedoten. Pääperiaate on se, että lasta hoitava henkilö saa tarvitsemansa taloudellisen tuen ja palvelut ja että lapsi voi elää ja harrastaa ikätasoisesti ja elää täysipainoista elämää, kuten ikätoverinsakin. Arvioinnit tulee tehdä yksilöllisesti lapsen tilanne huomioiden.

KHO 4.12.2015 T 3527 on myös ratkaisussaan todennut, että hakijalle (oheishuoltajuus ollut vireillä) oli” maksettu sellaisia ensisijaisia etuuksia, jotka eivät olisi tulleet maksettavaksi, mikäli hakija olisi toiminut perhehoitajana. Näin ollen kyseiset etuudet tuli vähentää perhehoitajain luonteisista palkkioista ja kulukorvauksista.” Tämä KHO:n ratkaisu ei kuitenkaan tarkoita sitä, että kategorisesti olisi vähennettävä kaikki ensisijaiset etuudet lasta hoitavalle maksettavista korvauksista kaikissa sijais-/oheishuoltajuustilanteissa. Sosiaalityön

ammattillinen harkinta ja kokonaisarvio lapsen ja sijais-/oheishuoltajan tilanteesta ovat sosiaalityön ydintoimintaa ja ne ovat käytössä myös näitä ratkaisuja mietittäessä.

7.2 Kustannusvastuut kotikunnan muuttuessa huoltajuusjärjestelyn myötä

Voimassa olevan lainsäädännön nojalla ei ole selvää, tulevatko sijaishuollon kustannusvastuuta koskevat säännökset sovellettaviksi tilanteessa, jossa kodin ulkopuolinen sijoitus on vältetty läheisverkoston kartoituksen perusteella sijais- tai oheishuoltajuusmääräyksellä tai huoltajuussopimuksella.

Lastensuojelulain säännökset koskevat sijoituskunta- ja sijoittajakunta-asetelmaa. Monesti oheishuoltajuusprosessissa ei laisinkaan ennätä muodostua sijoituskuntaa eikä sijoittajakuntaa, koska lasta ei ole lastensuojelupäätöksillä sijoitettu missään vaiheessa. Jos avohuollon sijoitus vältetään oheishuoltajuusmääräyksellä tai -sopimuksella, sijaishuollon kustannusvastuuta koskevat säännökset eivät ulotu näihin tilanteisiin. Avohuollon asiakkuushan kustannusvastuineen siirtyy kunnasta toiseen kotikunnan muuttuessa. Jos taas lapselle on ennättänyt syntyä jälkihuolto-oikeus sijaishuollon perusteella ennen oheishuoltajuusmääräystä- tai sopimusta, kustannuksista vastaa se kunta, joka on vastannut sijaishuollon kustannuksista. Jos jälkihuolto-oikeus on ennättänyt syntyä yli 6 kk kestäneen avohuollon sijoituksen perusteella. Kustannuksista vastaa kunta, joka on ollut kotikunta sijoituksen päättyessä.

Valmisteilla olevaan lastensuojelun lakipakettiin sisältynee mahdollisesti ehdotus siitä, että sijaishuollon kustannusvastuuta sovellettaisiin myös oheishuoltajuusmääräyksiin ratkaistuissa tilanteissa, joissa kodin ulkopuolinen sijoitus on vältetty oheishuoltajuusmääräyksellä. Myös KHO on eräissä viimeaikaisissa päätöksillä ratkaissut näin.

KHO: 2020:43 16.12.2020/4355 ja KHO: 2020:144 17.12.2020/4369 ratkaisut koskivat perhehoitolain mukaisten hoitopalkkioiden ja korvausten kuntien välistä kustannusvastuuta. KHO toteaa oikeudellisessa arviossaan, että” lainsäädäntö ei sisällä nimenomaista vastausta siihen, mikä kunta vastaa oheis- ja sijaishuoltajalle perhehoitolain nojalla maksettavien palkkion ja kulukorvauksen kustannuksista asiassa käsillä olevan kaltaisessa tilanteessa, joissa lapsen kotikunta on muuttunut oheishuoltajuusmääräyksen seurauksena. Lastensuojelulain 16 a § 3 momentin mukaan sijaishuollon kustannuksista vastaa se kunta, jossa sijaishuollon järjestämisen tarve on syntynyt. Perhehoitolain mukaiset palkkiot ja korvaukset eivät ole säännöksessä tarkoitettuja sijaishuollon kustannuksia.”

Korkein hallinto-oikeus kuitenkin katsoi lainsäädännön tavoitteista ja systemaattikasta esitetyn perusteella, että lastensuojelulain 16 a §:n 3 momentin kustannusvastuuta oli sovellettava myös tilanteissa, jossa kodin ulkopuolinen sijoitus on vältetty läheisverkoston kartoituksen perusteella sijais- tai oheishuoltajuusjärjestelyllä.

Näin ollen syntyneen oikeuskäytännön ja mahdollisen tulevan lainsäädännön tarkennuksen pohjalta voidaan soveltaa käytäntöä, jossa läheisverkoston kartoituksen tehnyt kunta vastaa kotikunnan muuttuessa hoitopalkkioiden ja kulukorvausten maksamisesta sijais- tai oheishuoltajalle. KHO:n päätöksissä ei otettu kantaa siihen, tulisiko uudessa kotikunnassa lapselle ja hänen oheis-/sijaishuoltajalleen järjestettyjen palvelujen kustannukset myös laskutettavaksi läheisverkoston kartoituksen tehneeltä kunnalta.

Taloudellisesta tukemisesta ja muista tarvittavista sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista lasta hoitavan henkilön ja lapsen tukemiseksi on hyvä sopia jo lapsen huoltajuusjärjestelyä ja asumista valmisteltaessa. Tukemisesta tulee laatia lasta hoitavien kanssa asiakassuunnitelma, joita tarkistetaan tilanteen muuttessa.

Mikäli huoltajuusjärjestelyissä palautetaan lapsen huolto toiselle vanhemmalle, joka ei ole ollut huoltaja, on vanhempi elatusvelvollinen eikä näin ollen ole oikeutettuperhehoitolain korvauksiin verrattaviin palkkioihin ja kulukorvauksiin. Tällaisissa tilanteissa lasta hoitava vanhempi tuetaan tarpeen mukaan sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain mukaisin tukitoimin myöntämällä taloudellista tukea ja palveluja tarpeen mukaisina.

Lastensuojelulain 46.2 §:ssä säädetään perhehoitajan tukemisesta huollon siirron jälkeen, silloin, kun huostaanotto on voitu lakkauttaa siirtämällä lapsen huolto aiemmin lapsen perhehoitajana toimineelle henkilölle. Säännöksessä viitataan perhehoitolakiin. Lisäksi säännökseen on lisätty mahdollisuus maksaa perhehoitolaissa tarkoitetun toimeksiantosopimuksen tehneille henkilöille lapsen huollon siirron jälkeen korvauksen ohella tarvittaessa myös palkkiota. Tämän lisäksi tarvittaessa sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on huolehdittava riittävien sosiaali- ja terveystalouden palvelujen järjestämisestä lapselle.

Hoitopalkkiota ja kulukorvausta ei makseta henkilölle, joka on kieltäytynyt vastaanottamasta niitä.

8 Taloudellinen tukeminen ja palvelujen järjestäminen yksityisissä sijoituksissa

Käytännössä yksityisesti sijoitetuille lapsille ja heitä hoitaville henkilöille ei ole aina tarjottu riittävästi heidän tarvitsemaansa lastensuojelun avohuollon tukea, taloudellista tukea tai muita sosiaalipalveluja. Epäselvyyttä on aiheuttanut myös yksityisesti sijoitetun lapsen ja lasta hoitavan henkilön oikeus toimeentulotukeen.

Yksityisen sijoituksen myötä ei synny elatusvelvollisuutta, jolloin lapsen oikeus toimeentulotukeen on arvioitava itsenäisesti ottaen huomioon toimeentulotukilain 3 §:n perhekäsite. Lapsen vanhemmat ovat edelleen elatusvelvollisia. Lasta on käsiteltävä toimeentulotuen myöntämisen edellytyksiä arvioitaessa riippumatta hänen iästään omana, lain tarkoittamana perheenä ja taloutena, jolloin toimeentulotukikin määrätään soveltaen mainitun lain säännöksiä.

Yksityisesti sijoitetun lapsen hoitajalle voi olla erityisen tärkeää, että lapsen yksityisestä sijoituksesta hänen kotiinsa tehdään nimenomainen päätös yksityiskodin hyväksymisestä. Kansaneläkelain (568/2007) 51 §:n mukaan eläkkeensaajan lapsikorotusta voidaan maksaa myös eläkkeensaajalle, jonka kotiin on sijoitettu lastensuojelulain 81 §:ssä tarkoitettu lapsi. Lapsilisälain (796/1992) 6.2 §:n mukaan lapsilisä voidaan maksaa myös muulle henkilölle kuin lapsen vanhemmalle tai huoltajalle, jos tämä huolehtii lapsen kasvatuksesta ja hoidosta. Myös asumistukilain (938/2014) 4 §:ssä rinnastetaan lastensuojelulain 81 §:n mukaisesti yksityisesti sijoitettu lapsi säännöksessä tarkoitettuihin samaan ruokakuntaan luettaviin sukulaisiin.

Kela maksaa eläkkeensaajille lapsikorotusta alle 16-vuotiaista lapsista.

Lapsikorotuksen voi saada, jos saa jotakin seuraavista:

- kansaneläke
- työ- tai virkasuhteeseen perustuva työkyvyttömyyseläke, osatyökyvyttömyyseläke, vanhuuseläke tai varhennettu vanhuuseläke
- työkyvyttömyyden perusteella myönnetty lakisääteinen tapaturma-, liikennevakuutus- tai sotilasvammaeläke, elinkorko, työkyvyttömyyseläke tai ansionmenetyksen korvaus, jota maksetaan, kun liikennevahingon sattumisesta on kulunut vuosi.

Lapsikorotus maksetaan jokaisesta omasta tai puolison alle 16-vuotiaasta lapsesta, joka elää Suomessa samassa taloudessa eläkkeensaajan kanssa. Sitä maksetaan myös eläkkeensaajan luona asuvasta lastensuojelulain 81 §:n nojalla yksityisesti sijoitetusta lapsesta sekä omasta muualla asuvasta lapsesta, jonka toimeentulosta eläkkeensaaja huolehtii.

Muualla asuvan lapsen toimeentulosta huolehtiminen tarkoittaa, että eläkkeensaaja osallistuu lapsen toimeentuloon vähintään elatustuen verran. Kysymys voi olla esimerkiksi tilanteesta, jossa eläkkeensaaja maksaa elatusapua tai ostaa lapselle erilaisia tarvikkeita ja lapsi käy eläkkeensaajan luona. Myös ulosmitatut elatusavut lasketaan mukaan. Kela harkitsee, kasvavatko nämä kustannukset elatustuen suuruiseksi.

Hoitopalkkio vaikutus eläkkeen maksamiseen tai määrään, riippuu siitä, mitä eläkettä hoitaja saa (vanhuuseläke, työkyvyttömyyseläke, kansaneläkelain vai työeläkelakien perusteella) ja siitä, onko hänellä muita ansiotuloja. Hoitopalkkiolla ei ole vaikutusta vanhuuseläkkeeseen, mutta työkyvyttömyyseläkettä saavalla hoitopalkkio voi jossain tapauksessa vaikuttaa eläkkeen maksamiseen. Työkyvyttömyyseläke jätetään lepäämään, jos henkilön saama työtulo ylittää tietyt ansiorajat. Mikäli sijais- tai oheishuoltaja on eläkkeensaaja, on hänen tarkistettava eläkettä maksavalta eläkelaitokselta, miten hoitopalkkio ja kulukorvaus vaikuttavat eläkkeen määrään.

Yksityisesti sijoitetulle lapselle ja hänen hoitajalleen on järjestettävä sosiaali- ja terveyspalveluja ja esimerkiksi varhaiskasvatuksen palveluja heidän palvelutarpeidensa mukaisesti.